

Vann i Norge, vann i verden – et fordelingsproblem?

Av Dag O. Hessen

Dag O. Hessen er professor ved Biologisk Institutt ved Universitetet i Oslo

Innlegg under verdens vanndag 30.05.06

Verdens vanndag ble markert 22. mars uten at det påkalte den store oppmerksomhet. Dette til tross for at få vil bestride at tilgang på vann er det største globale ressursproblem vi står overfor, og alle prognoser peker mot vannmangel som et stadig mer prekært problem både for helse, matproduksjon, utvikling og lokal stabilitet i mange av verdens regioner. Det er anslått at mer enn 4000 barn dør *daglig* som direkte eller indirekte følge av manglende tilgang på rent vann. En enkeltkatastrofe av dette omfang ville naturlig nok ryddet plass til de store overskriftene, men det er nå engang slik at gradvise katastrofer ikke kan konkurrere om oppmerksomhet med det uventede. Dessuten er det fra norsk side lettere å ta inn over seg problemer knyttet til *for mye* vann. Og strengt tatt er det *fordelingen* av vann som er et hovedproblem, og dette er vel slik at dette har sin årsak i naturens luner og dens manglende sosialdemokratiske sinnelag når det gjelder fordeling av flom og tørke? Ikke helt, som vi skal se, men hovedproblemet er allikevel dels

akutt vannmangel, dels manglende tilgang på *rent* vann og dels overforbruk av vann.

Bildet på vannmangel er gjerne den afrikanske kvinne med barn ved et uttørket vannhull, og løsningen har gjerne vært ensidig teknologisk; bistand til borehull og vannrensning. Dette er den akutte siden av saken, og de teknologiske strakstiltakene er utvilsomt avgjørende for lokalt å få bukt med den dramatiske dødeligheten og den daglige kampen for nok vann til å overleve. Parallelt med dette krever imidlertid en langsiktig tenkning omkring årsaker og mulige løsninger på de tiltakende vannforsyningsproblemene verden står overfor knyttet til forbruk, overforbruk og forurensning. Konsekvensene er dramatiske, ikke bare helsemessig eller med tanke på den globale matvareforsyning, men som relatert til vann – eller mangel på sådan – som direkte årsak til internasjonale konflikter. Dette skyldes dels et stadig stigende vannbehov til en økende befolkning, men problemene vil kunne forverres dramatisk som

følge av klimaendringer. Den britiske forsvarsministeren John Reid lansert nylig en handlingsplan for å forberede det han kaller den viktigste langsiktige utfordringen vi står overfor på jorda; *krigen om vannet*. Den pågående konflikten i Darfur, er bare ett eksempel som nevnes, i tillegg til den velkjente konflikten i Midtøsten nevner Reid også konflikter mellom Tyrkia og Syria, Kina og India, Bangladesh og India, Etiopia og Egypt og Angola, Botswana og Namibia som eksempler. Det siste området kan tjene som eksempel på hva konfliktene ofte består i. I Botswana ligger Okavango-deltaet, verdens største innlandsdelta. Dette unike økosystemet er avhengig av den årlige flommen som oversvømmer deler av savannen og gir grunnlag for rike fiskerier, vilt og husdyr. Oppstrøms ligger Angola og Namibia som begge har sine helt legitime ønsker om mer vann til jordbruk og konsum. Tiltagende tørke har fått Namibia til å børste støvet av planene om en 40 miles vannledning for å sikre vannforsyning til hovedstaden. Nedstrøms ligger diamantgruver som ønsker en økt tilgang til noe av vannet som til slutt ender blindt i Kalahariørkenen. Disse inngrepene blir fort en katastrofe for økosystemet og den turismen som Botswana i økende grad avhenger av. Mange formål, tre nasjoner, lite vann og ingen etisk fasit. Okavango kan også minne oss om at kampen om vannet også ofte er en kamp for å bevare unike økosystemer. I økende grad vil vi kunne se ikke-bærekraftige og naturødeleggende "løsninger" på et desperat vannbehov

ved endring av elveløp, bygging av store damanlegg med tørlegging av nedstrøms elveløp og uttapping av innsjøer.

Afrika er også det kontinent som i størst grad vil merke sammenhengen mellom vanntilgang og klima, men det er ikke det eneste. Tradisjonelle kornkamre som Midt-Vesten og Australia står også overfor økende tørkeproblemer, og det er et understatement å si at globale endringer i matvareproduksjon vil ha politiske konsekvenser. Verdens befolkning har blitt tredoblet i løpet av de siste hundre år, mens vannforbruket er seksdoblet. 70 % av verdens vannforbruk går i dag til matproduksjon. Innen 2025 vil vannmengden som trengs for å dekke det økende behovet for matproduksjon øke med 50 % - mens mengden tilgjengelig vann avtar. Økende landbruksvanning har gitt dramatisk redusert vannføring og vannnivå i mange av verdens elver og innsjøer. Listen over områder hvor vann utgjør begrensende faktor for liv og velferd er uendelig lang, mange av verdens byer, blant dem Mexico City, Beijing og Dehli, lever på lånt tid ved å stadig senke grunnvannsreservene. To tredjedeler av Kinas byer har alvorlige problemer med vannforsyningen. Da kan det også minnes om at noen av de største problemene knyttet til vann skyldes at det til tider blir for mye av det. Flom er et økende problem som i stor grad skyldes menneskelige påvirkninger og inngrep. Som et paradoks er flom et økende problem på grunn av smelting i regioner nedstrøms breområder, mens på sikt vil tørke ramme de

samme områdene dersom breene forsvinner. Ja vel, dette er selvsagt ille, men hvordan angår det oss?

Mange av de globale miljøutfordringene vi står overfor har en klar etisk dimensjon knyttet til fordeling av goder. Det individuelle konsum av varer, goder og energi og med tilhørende CO₂-utslipp er som kjent ekstremt skjevfordelt, og et vestlig nivå på forbruk og utslipp for verdens befolkning er mildt sagt ikke bærekraftig. De globale miljøproblemer dreier seg derfor i stor grad om en global etikk og internasjonal solidaritet. Forbruk av vann er tilsvarende skjevfordelt. FN anslår et daglig vannforbruk på 50 liter per person som et minimum. I mange afrikanske land ligger forbruket ned mot 5 liter mens vi i den andre enden av skalaen finner USA med et personlig døgnforbruk på 500 liter per person (Norge: drøyt 200 liter til privat forbruk, nær 500 om industri og arbeidsplasser inkluderes). Nå står vann i en særstilling som begrensende ressurs; den er og blir urettferdig fordelt. Det spiller ingen rolle for somalieren om nordmannen unnlater å fylle badekaret daglig – hvis vi da ser bort fra den energien som kreves for å varme opp vannet. Men nettopp energien er vesentlig her.

Det er i alle fall tre områder hvor vårt atferdsmønster indirekte påvirker vanntilgangen i andre land. Turisme har en lokalt negativ effekt på vannforsyning i mange områder, og konkurranse om knappe vannressurser mellom golfbaner og hotellenes grøntanlegg, lokalbefolkning og lokale økosystemer er ikke uvanlig. Vårt nasjonale konsum av importerte matvarer og produkter er heller ikke irrelevant. Grovt regnet går det med 4000 liter vann for å produsere en kilo biff. På sikt vil vi i større grad måtte ta hensyn til miljøkostnadene ved produksjon og forflytning også av matvarer, vi vil se mer av miljøsertifiserte varer - hvor vannforbruket er tatt inn som sentral indikator. Den viktigste faktor er allikevel vårt energiforbruk, eller mer konkret våre direkte og indirekte utslipp av klimagasser. Dette vil forsterke den globale skjevfordelingen av vann, både med hensyn til tørke og flom. Det kan ikke sies for sterkt at klimastyrt endringer i det hydrologiske kretsløp er en global trussel mot vann- og matvaresikkerhet, og derfor et sikkerhetspolitisk problem. Dermed har vi et større ansvar, ikke bare for kvinnen ved vannhullet, men for hennes og våre etterkommere, enn vi liker å tenke på.